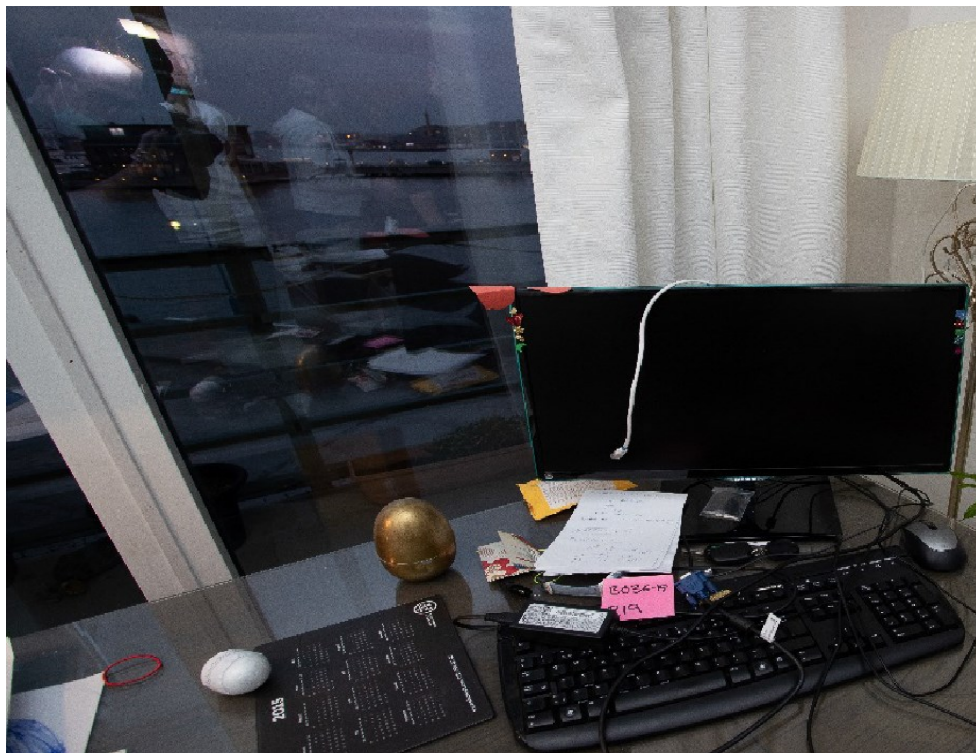

Narrativanalys: Säkerhetspolisens rekonstruktion av en misstänkt spion.

(Bildkälla: Säkerhetspolisen 2019)

Abstract:

A narrative analysis of the reconstruction done by the Swedish Security Service regarding a suspected spy, can exemplify how a narrative is built with values to give meaning to actions. This narrative is understood by previous studies and literature regarding counterintelligence and humint. Revealing actions done by the suspected spy was noticed by counterespionage. The detected suspicious behaviours eventually led to the unveiling evidence of conspirational actions done, involving the collection of trade secrets of companies the suspect had and was working for. The narrative analysis illustrates how hidden, open and comparative values regarding the actions of the suspect, creates a narrative of a person with a conspirational behaviour.

Key words: *Counterespionage, Humint.*

Word Count: 8869.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte	4
2. Bakgrund	5
2.1 Humint	5
2.2 Kontraspionage	6
2.3 Agentrekrytering	8
3. Metodologi	11
3.2 Teori	11
3.3 Metod	12
3.3.1 Narrativanalys.....	12
3.3.2 Operationalisering av den narrativa analysen.....	13
3.3 Empiri	14
3.3.1 Empiri diskussion	14
4. Analys	17
4.1 Historia	17
4.1.1 Abstrakt	17
4.1.2 Orientering	17
4.1.3 Komplicerande handling.....	18
4.1.4 Upplösning.....	19
4.1.5 Coda.....	19
4.2 Diskurs	20
4.2.1 Värderingar	20
Mänskliga källor.....	21
Rekrytering	21
Hur man driver en källa	24
Drivkrafter	28
5. Slutsatser	31
6. Bibliografi	32
Figurförteckning	
Figur 1 Narrativets beståndsdelar	13
Figur 2 Anteckningar	27
Figur 3 Alternativ e-post.....	28
Figur 4 Instruktion	30
Figur 5 Internethistorik.....	30

1. Inledning

I en pågående fredstid, präglad av en beredskapsatomsfär i det svenska samhället, är Ryssland utpekad som det enda militära hotet mot Sverige. År 2019 greps en misstänkt spion i Stockholm. Ingripandet skedde på en restaurang i centrala Stockholm. Där han åt middag med, en av Säkerhetspolisens (SÄPO) utpekad, rysk underrättelseofficer. År 2021 dömdes han mot sitt nekande för spioneri. Åklagaren i ärendet beskrev domen som lyckad för att "De vi har emot oss är eliten av eliten när det kommer till spionage" (Dagens industri 2021). Trots det lyckade utfallet spekulerar åklagaren i om den ryske underrättelseofficern fick ett sista utbyte av sin agent vid gripandet, en USB-sticka med information. Information med namn som enligt uttalande kan vara oerhört intressanta för den ryska underrättelsetjänsten i deras sök efter lämpliga agenter att rekrytera (Expressen 2021). Det är 13 år sedan en svensk dömdes för spioneri i Sverige. SÄPOs kontraspionage har för uppgift att motverka värvningsförsök av agenter i Sverige (SÄPO 2021). SÄPO konstaterar att varje år sker flera värvningsförsök i Sverige, och att värvningsförsök handlar universellt om att bygga en långvarig relation mellan två personer (SÄPO 2021). Industrispionage är ett av de växande hoten mot Sveriges säkerhet (SÄPO 2020). För att motverka denna typ av spioneri använder sig SÄPO bland annat av omvändmålsökning. Det innebär att SÄPO identifierar risker och arbetar förebyggande med dessa för att motverka spioneri.

1.1 Syfte

Syftet är att undersöka Säkerhetspolisens rekonstruktion i fallet med en misstänkt spion utifrån perspektiven kontraspionage och humint. Detta genomförs genom att studera det officiella material som finns tillgängligt kring målet med den nu dömda spionen.

1.1.2 Frågeställning

Vilka handlingar och vilka värderingar är kopplade till dessa, i Säkerhetspolisens rekonstruktion av den misstänkte som spion?

2. Bakgrund

Att studera den svenska SÄPOs perspektiv och metoder i nutid är belagt med ett mått av problematik som yttrar sig i sekretets. Inom underrättelsestudier studeras därför ofta äldre fall som innefattar material som inte längre omfattas av stränga sekretessregler. En forskare menar dock att på underrättelseområdet är kreativitetens resultat ofta uppenbara. Han menar att det i underrättelselitteratur inte finns många exempel på hela beskrivningar av en underrättelseprocess (Agrell 2015:151). I flera memoarer av tidigare anställda inom SÄPO är man ovilliga att dela med sig av metoder man använder sig av i arbetet – av den enkla anledningen att man inte vill underminera verksamheten. Till skillnad från de svenska memoarerna så är de amerikanska mer detaljerade.

2.1 Humint

När det gäller hemliga källor, så kallat hemlig insamling som sker med hjälp utav mänskliga källor så brukar dessa inom underrättelsestudier kallas Human Intelligence (Humint). Dessa källor utgör dessa en bråkdel av den totala underrättelseinsamling som underrättelsetjänster gör (Agrell 1998:83). Ändå är dessa källor bland de viktigaste, därför att de kan komma med unik information. Information som annars inte går att komma åt (Agrell 1998:90), annorlunda uttryckt av en praktiker inom underrättelsetjänst ”personbaserad underrättelsetjänst har metoder som inte kan ersättas med aldrig så goda tekniska sensorer” (Grahn 2021:23).

I underrättelsesammanhang kan humint i SÄPOs perspektiv kategoriseras som en rekryterad agent som utför spioneri för den egna räkningen eller som en spion, det vill säga någon som är agent för främmande makts underrättelsetjänst och gör sig skyldig till spionage. Oavsett användning av humint finns det underliggande kunskaper som utgör förståelser för hur en agent drivs och hur en spion kan upptäckas.

Historisk forskning som ger en inblick på hur agenter drevs och vad som var de bakomliggande motiven till varför en individ ingick i spioneri genomförde Birgitta Almgren genom att forska i flera olika arkiv. Almgren kunde i sin forskning lyfta olika faktorer som drev individer till att rekryteras som agenter och spionera för Stasis räkning. De var ideologiska och de var person relaterade (Almgren 2011:224). Man kan också tänka sig människan som en rationell varelse, att ”In both war and peace, the potential agent had to come to the conclusion that the potential benefits of agreeing to spy were greater than the potential costs of inaction (Burkett

2013:8). Men mycket forskning talar emot en sådan vy på människan som rationell varelse, framför allt forskning som grundar sig i psykologi.

I en avhemligad rapport av CIA, går man igenom olika diagnoser som människor kan kategoriseras att ha, exempelvis psykopati eller narcissism. Gemensamt för dessa personlighetsdrag är ett icke rationellt beteende, framför allt inte i längden – vilket konstateras i artikeln med hänvisning till tidigare påkomna spioner (CIA 2014).

Den sociala kontexten är lika viktig som den psykologiska kontexten. Den sociala kontexten har ansetts vara den viktigaste faktorn till varför en individ blev agent/spion i vart fall när de gällde de individer som drevs av en ideologisk övertygelse (Lillbacka 2017:117,139). Almgrens forskningsinsats för underrättelsestudier är bland annat konstaterandet att det inte finns en genomsnittlig individ som blir agent/spion – de bakomliggande motiven varierar. Det verkar snarare vara så att om man har kunskap om de bakomliggande motiven till varför en individ blir agent/spion har man olika strategier för agenthantering. Vad alla agenter/spioner har gemensamt är att oavsett bakomliggande motiv för att bli agent/spion är att individen alltid har ett behov av att framhålla sin egen betydelse i sammanhanget (Agrell 1998:90).

För den som hanterar agenten handlar det inte bara om att rekrytera själva agenten utan även om att hantera denne, och en före detta CIA medarbetare menar att det sällan är fallet att agenthanteraren är lika bra i båda stegen (Wippl 2019:781). Humint medför dock sårbarheter för så väl uppdragsgivaren som för uppdragstagaren därför att de är mer eller mindre personberoende (Grahm 2021:11). Inom underrättelsestudier talar man då om relationen mellan underrättelseofficer och agent.

2.2 Kontraspiionage

Inblickar i det svenska kontraspionet under 1900-talet gör den före detta chefen för SÄPO, Bengt Nylander. Han menar att den metod som utvecklades när han var i tjänst, omvändmålsökning, har varit ett framgångsrikt koncept för att förhindra spionage (Nylander 2016:49). Att kontraspionet har en målsökning på diplomater är inte uppseendeväckande därför att diplomater ofta kopplas samman med spioneri och är vad som kallas för en öppen hemlighet (Jönsson 2020:368).

Mönsteranalys är ytterligare en metod som kan användas för att bli varslad om avvikelser när det gäller humint. Men metoden har även sina nackdelar, vilket är de mänskligt kognitiva. En

mänsklig viljan att foga in avvikelser till normalbilden, framför allt om avvikelser sker gradvis (Agrell 1998:1991-193). Hank Prunckun skriver "Humans are susceptible to cognitive bias" vilket kan innebära att "a person holds fast to beliefs without weighting-up evidence to the contrary" (Prunckun 2019:181). Men om en diplomats mönsterbild bryts kommer denne hypotetiskt att sättas under lupp, framför allt om det är en rysk diplomat i svensk kontext.

Kontraspionage kan beskrivas vara "an activity aimed at protecting an agency's intelligence program against an opposition's intelligence service" (Prunckun 2019:40-41). Två av dessa begrepp i formuleringen bör klargöras enligt Prunckun. Termen, agency, har en universell karaktär. Det innebär att "agency" kan vara vilken organisation som helst, grupp eller nation. Termen, opposition, syftar till att vara en person, en grupp, eller en nation som har ett hotfullt uppsåt (Prunckun 2019:41). Kontraspionage har två huvudsakliga arbetsfält, counterintelligence och counterespionage. Kortfattat är counterintelligence arbetet som handlar om att skydda skyddsvärd verksamhet från exempelvis infiltration, spioner och läckor medan counterespionage kan handla om att neutralisera en främmande makts underrättelsetjänst (Prunckun 2019:26). Detta stämmer i mångt och mycket med den svenska beskrivningen för SÄPOs kontraspionage.

Prunckun menar att, Defensive Counterintelligence, är den del av kontraspionage som arbetar förebyggande med att förhindra en opposition att samla in information som sker bland annat genom humint. Vad som beskrivs som, Offensive Counterintelligence, är den delen av verksamheten som bland annat arbetar med dubbelagenter, där man ämnar vilseleda en opposition (Prunckun 2019:49). Att bryta ned kontraspionage i en anatomi med två huvudsakliga delar, offensiv och defensiv, är ett sätt att tydliggöra verksamhetens verksamhet som innebär både ett offensivt och ett defensivt arbete, där båda komponenter av verksamheten behövs och komplementerar varandra (Prunckun 2019:25-26).

Defensive Counterintelligence handlar om "deterrence", att förhindra och avskräcka en opposition (Prunckun 2019:46). För att lyckas med, Defensive Counterintelligence, kräver det att man har en fungerande "detection", vilket kan beskrivas som konsten att .."noticing that an event has taken place and that the event is somehow associated with a breach or potential breach of confidential information" (Prunckun 2019:47). Det finns olika arbetsbeskrivningar på hur en hotbild framställs men under denna varsebildningstid finns det metoder som kontraspionage använder sig av för att i vissa fall neutralisera hotet. Vilket kan ske med mer

eller mindre dramatiska metoder (Prunckin 2019:49-50). I en underrättelseoperation kan neutralisering av ett hot innebära att man arresterar en spion.

Om en misstanke om spioneri har konstaterats finns det ett antal metoder att använda sig av för att stabilisera hotbilden som en spion utgör, eller för att samla in bevisbörda för åtal av denne och neutralisera hotet på detta vis. Att neutralisera ett underrättelsehot medför även symboliska signaler för den opposition som hotet utgår ifrån. Prunckun skriver "Detection is an art of discovery" (Prunckun 2019:188). Denna konst handlar dock om att identifiera fem faktorer kring en hotbild och detta föranleds genom olika metoder. Det kan förstås som att identifiera en risk, personer involverade i den identifierade risken, att identifiera organisationen som är associerad för intresse av personen. Att identifiera en persons intresse (vilket då motsvarar oppositionens intresse), och att samla fakta/bevis som indikerar eller stödjer att en person utgör eller har begått vad som kan anses vara ett brott (Prunckun 2019:188). Detta involverar förundersökning, undersökning, att identifiera fysiska bevis på att brott har begåtts (för att kunna lagfälla), som till exempel användning av it-forensisk. Intervjuer och övervakning i syfte att skaffa bevis eller ledtrådar för en pågående undersökning (Prunckin 2019:190-204). I ett svenskt sammanhang är ett konspiratoriskt beteende när kopplat till spioneri. Det kan innebära att en person genomför procedurer som syftar till att säkerhetsställa att man inte är under övervakning eller för att skaka av sig övervakning. Almgren kunde i sin forskning påvisa att Stasi systematiskt utsatte sina medarbetare för säkerhetstester för att säkerhetsställa kvalitén på dessa (Almgren 2011:19). I hennes forskning kunde hon även påvisa att Stasis agenter bland annat använde sig av så kallade Romeo och Julia-strategier för att komma åt information. Det innebar att en agent inledde ett förhållande med en strategiskt utvald person för att komma åt underrättelseinformation. Det kan ses som ett exempel på att agera som Proxy, alltså mellanhand åt en underrättelseofficer.

2.3 Agentrekrytering

Ett perspektiv för agentrekrytering, är det amerikanska RASCALS. Det är ett antal principer som ämnar ge ett holistiskt perspektiv på hur man bäst rekryterar och hanterar humint inom underrättelsetjänst. En handbok i hur man manipulerar en annan människa utan att framstå som manipulativ. Det är en kunskap som används omvänt. Kunskap i hur en underrättelseofficer exploaterar sin agent Prunckun kan användas för att upptäcka en spion.

Den svenska SÄPO delar upp en värvningsprocess i sex delar. Analys, Målsökning, Studie, Närmande, Vänskap, Värkning (SÄPO 2021). Ett amerikanskt perspektiv på värvning är, Agent Recruitment Cycle (ARC). Det är en process som delas upp i sex steg (Burkett 2013:13). Dessa sex delar stämmer väl överens med SÄPOs beskrivning av en värvningsprocess men skillnader i dessa kan noteras vid jämförelse av respektive parts beskrivningar av processen.

Det första steget enligt ARC är så kallat, spotting. Det handlar om att identifiera individer som möter underrättelsebehovet. Andra steget är så kallat, assessing. Det innebär att undersöka och utreda en identifierad individ. Har individen tillgång till underrättelsebehovet, vad för person är individen, styrkor och svagheter hos denne. Nästa steg är så kallat, friendship. Det handlar om att etablera kontakt med den identifierade individen och testa denna. Nästa steg är, the actual recruitment. Det vill säga själva rekryteringen. Därefter följer en träning med den rekryterade agenten och det sista steget är enligt ARC att antingen vidarebefordra agenten till en annan person som ska hantera denna eller avsluta förhållandet (Burkett 2013:13). För att en underrättelseofficer, eller i en amerikansk kontext "a case officer" ska lyckas med att värva agenter, alltså humint, finns det kognitiva tekniker för att lyckas. Några av dessa exemplifieras genom RASCALS, vilka är kognitiva tekniker.

Sammanfattningsvis står RASCALS för en process. R, som i Reciprocation. Principen ska framhäva tanken på att människan oavsett kulturell bakgrund bär på en grundläggande moralisk inställning att bjuda/ge tillbaka utifall en person har blivit erbjuden exempelvis en tjänst. Att det finns något mänskligt i att vara snäll tillbaka. A, som i Authority. Tanken är att den som är i färd med en agentrekrytering ska vara medveten om den auktoritet hen utstrålar och vad detta kan innebära för relation mellan agentrekryteraren och agenten. I botten handlar det om kontroll mellan rekryterare och agent. Det finns en maktdynamik som agentrekryteraren måste ha under kontroll (Burkett 2013:15). S, som i Scarcity. Här syftar man till att den som rekryterar en agent ska framställa erbjudandet om att bli agent till en person som något mycket unikt, de tillfrågade ska känns sig speciella, och att erbjudandet inte kommer till vem som helst och att erbjudandet ska komma med någon form utav brådskande karaktär, det ska helt enkelt få den tillfrågade att känna sig speciell. C, som i Commitment and Consistency, handlar kort om att spela korten rätt och konsistens. Att hitta vägar att spåda på förtroendet för underrättelseofficern genom att hitta något som man har gemensamt. Att man arbetar för ett gemensamt mål. L, som i Liking. Det gäller att lyssna, vara intresserad,

berömma sig agent. Människor tenderar att gilla människor som gillar en själv. Den som är rekryterare ska jobba med målet att bli den person som bara verkligen känner sin agent, agenten ska kunna vara helt uppriktig med sin underrättelseofficer, och känna omvänt tillbaka (Burkett 2013:16). S, som i Social Proof, kort handlar detta om att en agent behöver höra att det hen gör är det rätta. Man ska alltså motverka att tankar på tvivel hos agenten uppkommer hos agenten (Burkett 2013:17). Slutligen kan man runda av med ett citat för vad målet med att rekrytera en agent innebär, “..to recruit the person as an agent; to handle the agent in order to exploit his/her access to secrets; or to direct the agent to take an action” (Wippl 2019:781).

3. Metodologi

Inom vetenskapsteori handlar ontologi om frågan om vad som är verkligt och vad som existerar. Epistemologi handlar om hur man kan få kunskap (Boréus och Bergström 2018:26). Metodologi i sin tur handlar om hur man bygger broar till både ontologi och epistemologi genom de metodval som används i den vetenskapliga uppsatsen. Det kan sägas finnas två övergripande inriktningar inom vetenskapsteori. Den ena inriktningen förutsätter en oberoende verklighet som människan oberoende kan studera, den andra inriktningen förutsätter inte att det finns en oberoende verklighet att studera. För den här studien är den vetenskapsteoretiska ansatsen konstruktivistisk.

Konstruktivism innebär att anta ställningstagandet att det inte finns en oberoende verklighet för människan att studera. Epistemologiskt och ontologiskt innebär detta att forskaren inte kan separera sig själv från forskningen, forskaren är inte ett neutralt element i forskningen. I stället utgår man ifrån att verkligheten är konstruerad av människors observationer, känslor, erfarenheter som sedan förmedlas sinsemellan. Genom bland annat språk. Därför är ett konstruktivistiskt antagande är att det inte finns ett neutralt observationsspråk (Boréus och Bergström 2018:27). En annan aspekt av att genomföra en vetenskaplig uppsats är att reflektera över reliabiliteten av studien. Det innebär att använda en metodologi som kan svara på forskningsfrågan. Ett tillvägagångssätt med en konstruktivistisk ansats för att stärka reliabiliteten är att vara transparent med hur studien genomförs så att validiteten av studien framgår (Boréus och Borgström 2018:28-39, 41).

3.2 Teori

Det teoretiska ramverk som den här uppsatsen lutar sig mot är konstruktivism. De centrala begreppen för den här studien är tagna utifrån underrättelsestudier, vilka används för att förstå narrativet i SÄPOs rekonstruktion av den misstänkte spionen som skyldig.

3.2.1 Centrala begrepp

De centrala begreppen för den här studien är kontraspionage och humint. Förståelse för de centrala begreppen är grundade i tidigare forskning, varav en del av detta återges i avsnittet, Bakgrund. Kontraspionage är den verksamhet inom SÄPO som arbetar förebyggande för att motverka spioneri i Sverige. Humint förstås utifrån kontraspionage som både agenter och spioner, kunskaper för att hantera agenter används omvänt för att upptäcka spioner.

3.3 Metod

Metoden för denna uppsats är narrativanalys. Styrkan i narrativanalysen för den här uppsatsen ligger i att den undersöker hur värderingar skapar mening till handlingar. Det innebär att det finns en hermeneutisk ansats med metoden, att den som utför textanalysen gör detta med en viss förförståelse av texten (Boréus och Borgström 2018:31). Det är en strategisk fallstudie som har en intensiv undersökningsstrategi. Uppsatsen har en analysenhet som är strategiskt utvald och studeras i detalj (Teorell och Svensson 2007:70,80,84).

3.3.1 Narrativanalys

Grundtanken med narrativanalys är att mening skapas i ett sammanhang. Narrativ är en form utav kunskap som baseras på ett visst sammanhang. Narrativen i sin tur fungerar som en tolkningsram för att organisera erfarenheter och göra världen begriplig (Boréus & Borgström 2019:219-221). Att studera narrativ innebär att belysa hur individer fyller i händelser och handlingar med mening. Man ser till det enskilda snarare än till det kollektiva, att studera narrativ privilegierar det mänskliga handlandet. Samtidigt så möjliggör studiet av narrativ ett analytiskt grepp om maktdynamik som reglerar förståelser i samhället. Narrativ förmedlas genom ett artikulerat språk. Detta kan ske genom stillbilder, rörliga bilder, talat eller skrivet språk (Boréus & Borgström 2019:226).

Det mest grundläggande för termen narrativ är att det är en redogörelse för något som har hänt. Strukturalister definierar termen narrativ som ett organiserande av händelser till en handling. Ett narrativs struktur utgörs då av funktioner, en gestaltshandling och de konsekvenser handlingen medför. Gestalter kan således beskrivas som hjälte eller skurk. Inom narrativanalys tänker man sig att det alltid finns en abstraktionsnivå mellan händelser som i sin tur ger mening åt händelserna (Boréus & Borgström 2019:223). I den här uppsatsen definieras ett narrativ som en kombination av historia och diskurs. Historia är narrativets vad och diskurs är narrativets hur (Boréus & Borgström 2019:223-224).

Historia, som narrativets vad kan i sin tur blottläggas genom att studera narrativets utifrån fem element. Narrativets diskurs det vill säga hur reflekterar värderingar kopplande till historia (Boréus & Borgström 2019:223). Det första elementet i narrativets historia är Abstrakt. Det är en sammanfattning av händelser där berättaren kräver rätten att få berätta den. Det andra elementet kallas för Orientering. Här presenteras tid, situation, deltagare och miljö. Det tredje elementet är Komplicerande handlingen. Vilket innebär att historien flyttas

från jämvikt till ojämvt. Det fjärde elementet är Upplösningen. Här berättas vad som slutligen hände. Det femte elementet är Codan som återvänder till slutet.

Diskurs, är narrativets värderande sats hur. Man kan analysera ett narrativ hur genom att studera hur innehåll kommuniceras, hur handlingar innebär kommenteras och hur historien görs begriplig. De värderande satserna är redaktionella och innehåller omdömen. De har att göra med varför berättaren berättar historien och varför publiken ska lyssna på den. Värderingar kan vara öppna eller fördolda. I den öppna formen berättar berättaren utifrån medan i den dolda formen kan värderingen vara inbäddad i historien. Värderingar kan även uppenbara sig i en jämförelse (Boréus & Borgström 2019:223).

3.3.2 Operationalisering av den narrativa analysen

För att genomföra narrativanalysen av SÄPOs rekonstruktion av den misstänkte är narrativets beståndsdelar i fokus. Det finns inte ett bestämt tillvägagångssätt för att genomföra en narrativanalys. I den här uppsatsen används Alexa Robertsons tabell som en mall för ett narrativets beståndsdelar (Figur 1:13). Vilket delas upp i två övergripande kategorier. Vad och Hur (Boréus & Borgström 2019:226).

Tabell 6.1 Ett narrativs beståndsdelar.

Historia (<i>histoire, story</i>) referentiell sats "vad"	
Abstrakt	Sammanfattning av händelser Säger att berättaren har en historia att berätta och kräver rätten att få berätta den
Orientering	Presenterar tid, situation, miljö, deltagare
Komplicerande handling	Flyttar historien från jämvikt till ojämvt
Upplösning	Berättar vad som slutligen hände
Coda	Återvänder till nuet
Diskurs (<i>discourse</i>) värderande sats "hur"	
Värdering	Det sätt på vilket innehållet kommuniceras Handlingens innebörd kommenteras Historien görs begriplig

Figur 1 Narrativets beståndsdelar (Boréus och Borgström 2018:225).

3.3 Empiri

Den empiri som den här strategiska fallstudien studerar är Förundersökningsprotokoll, Domstolsprotokoll, Utlåtanden och Förhör. Materialet har tillhandahållits efter förfrågan och tillhandahållits digitalt av Göteborgstingsrätt. Det har målnummer: B 18657-20.

3.3.1 Empiri diskussion

Mycket av empirin i Förundersökningsprotokoll samt domslut är sekretessbelagt. En centralperson, den utpekade underrättelseofficeren, har i det här fallet inte förhörts av rättsliga skäl. Likaså är SÄPOs vittnesmål inte tillgängligt för allmänheten, mer än de brottstycken som det refereras till i materialet. Maskningen i det tillgängliga materialet är inkonsekvent då bilder inte konsekvent har censurerats. Exempel på detta är en bild som i analysen för den här uppsatsen heter, Figur 2, som har blivit censurerad. Samma bild framgår som, Figur 3, och har då i det tillgängliga materialet inte censurerats.

Att endast använda sig av offentliga dokument begränsar analysen (Lamont 2015:82). Fler perspektiv hade varit önskvärda. Tyvärr kan inte perspektiv från SÄPO tillgå då dem undanber sig förfrågningar gällande medverkan i studenters uppsatsarbeten (SÄPO 2021). Detta i sin tur kan ses som problematiskt. Att en underrättelsetjänst i en demokrati inte låter sig studeras av studenter. En utredare av SÄPOs arbetsmetoder, år 1989, reflekterade i sin utredning ”..men även efter ett grundligt utredningsarbete kvarstår en stark känsla av osäkerhet om vad SÄPO har för sig” (Lindbom 1989:7). Behovet av att säkerhetsställa säkerheten bidrar till hemlighöret av underrättelsetjänstens funktion i samhället och kan i sin tur medverka till ett allmänt minskat förtroende för verksamheten.

Etiska reflektioner är alltid relevant när det gäller mänskliga källor (Lamont 2015:80). Etisk hänsyn när det gäller mänskliga källor är att överväga hur mänskliga källor behandlas i studien (Teorell och Svensson 2007:20). Av etiska skäl kommer inte hela namn att återges i studien, det ger inget mervärde att utgå med dessa. Vidare är det värt att reflektera över empiri i sin helhet, förundersökningens förhör återges olika: vissa är direkt transkriberande medan andra är sammanfattningar.

När det gäller materialet som består av förhör, tar en författare upp intressanta ingångar till minnet i relation till förhörsmetodik. I boken, Eyewitness Testimony, lyfter Elizabeth F. Loftus intressanta aspekter av minnet i relation till förhör och vittnesmål. Här förklarar hon hur

minnet är föränderligt och kan det kan påverkas av stimuli genom olika förfarande. Loftus utgick ifrån en teori om hur minnet fungerar, en process som kan delas upp i tre faser. Dessa är: the acquisition stage (observation), the retention stage (bevarande) och the retrieval stage (framkallande) (Loftus 1996:21). I dessa faser menar Loftus kan minnet av en händelse kan påverkas både positivt och negativt, och att minnesfunktionen är individuell (Loftus 1996:25, 152). En faktor som kan påverka ett minne är tid. (Loftus 1996:23-24). En annan faktor är Expectations, där lyfts Cultural expectations som exempel. Att i en större grupp har man vissa normer och värderingar som i sin tur kan skapa stereotyper av bland annat människor. Dessa stereotyper i sin tur är allmänt accepterade i en den större gruppen och oftast inkorrekta. Vad dessa föreställningar kan göra är att de kan påverka observationen och därmed minnet (Loftus 1996:36-39). Bevarande fasen av händelsen i minnet påverkas även av ytterligare faktorer. Några utav dessa är faktorer som nämnts är, våld, stress, tid, och Cultural expectations. Loftus menar att tiden mellan att det ett vittne upplever en komplex situation fram till dess att denna ska återminnas det, exempelvis ge vittnesmål, är en avgörande period (Loftus 1996:52-53). Den första faktor som man kan säga är att tid är avgörande, att minnet blir sämre ju längre tiden går från själva händelsen (Loftus 1996:54). Om ett vittne blir exponerad av ny information av en händelse som denne har bevittnat, förändrar minnet av händelsen. Detta kan vara både positivt och negativt beroende på vad för information det är, problematiken uppkommer om informationen inverkar på minnet på så vis att vittnet minns detaljer av en händelse som inte är sanna (Loftus 1996:55-56). Framkallande fasen, att framkalla en händelse ur minnet är enligt Loftus vanskligt, det mest vanskliga är att ställa ledande frågor till ett vittne, därför att informationen i ledande frågor kan av vittnet plockas upp som minnen även om de inte är sanna (Loftus 1996:94). För att framkalla minnet av en händelse är det fördelaktigt att återskapa en så lik miljö som möjligt för vittnet (Loftus 1996:89).

Den bästa metoden för att framkalla ett vittnesmål är att ett vittne bör få berätta fritt om händelsen, utan några ledande frågor. Man ska undvika att hjälpa vittnet att skapa ett narrativ. Specifika frågor till en händelse bör ges efter att vittnet har fått ge sitt narrativ av händelsen (Loftus 1996:95). Negativa faktorer som kan påverka framkallande fasen, är hur ett förhör av ett vittne genomförs i form utav attityd från den som ska ta vittnesmålet. Studier har visat att ett autoritärt bemötande mot ett vittne ger sämre helhetsresultat medan ett mer varmt

bemötande gör att vittnet öppnar upp sig. Dock menar Loftus att ett varmt bemötande av ett vittne endast förändrade vittnets upplevelse av att lämna vittnesmål (Loftus 1996 98-99).

4. Analys

Analysen genomförs genom att belysa beståndsdelarna av narrativet i SÄPOs rekonstruktion kring den misstänkte spionen. Därför är analysavsnittet uppplagt i delavsnitt som reflekterar ett narrativs beståndsdelar, vad och hur.

4.1 Historia

Den första övergripande delen av narrativet är den referentiella satsen, det vill säga "vad" och utgår ifrån Alexa Robertsons tabell (Tabell 1:13). Med hjälp utav tabellen analyseras SÄPOs rekonstruktion om vad som här hänt.

4.1.1 Abstrakt

En sammanfattning av händelser är att SÄPO gör en anmälan den sjunde mars år 2018. Det har då inkommit information till SÄPO om misstanke att den misstänkte bedömds vara skäligen misstänkt för Spioneri. Enligt anmälan ska brott begåtts sedan 2017-07-17 (Aktbilaga 30:7). Den misstänkta olovliga underrättelseverksamheten ska ha bedrivits i Stockholms och Västra Götalands län, men kan också omfatta andra delar av Sverige Aktbilaga 30:7). År 2018-03-09 inleds förundersökning mot den misstänkte (Aktbilaga 30:4).

4.1.2 Orientering

Orienteringen i SÄPOs rekonstruktion av den misstänkte har fokus både på deltagare, situation, tid och miljö. SÄPO har observerat den misstänkte tillsammans med en annan deltagare vilket är en utpekad rysk underrättelseofficer. Sedan den 27 juli år 2017, detta i och med spaning av en situation som SÄPO gjorde, där de identifierade en okänd man som de senare identifierade som den tilltalade i detta fall (Akt bilaga 32:103). Den tilltalade bedöms dock ha haft kontakt med den ryska underrättelsetjänsten sedan år 2016. Detta beror på den bevisning som SÄPO har säkrat genom it-forensiska undersökningar. I den tilltalades mobil hittar man dels kalenderhändelser som bedöms vara noteringar för möten med den utpekade underrättelseofficer, och dels har man spårat sms-konversationer som tyder på att den tilltalade träffade den utpekade underrättelseofficern år 2016. Vidare lyfter SÄPO andra skriftliga noteringar som den tilltalade har gjort i diverse anteckningsblock, som anses vara mötes- och reservtider med den utpekade underrättelseofficern.

4.1.3 Komplicerande handling

I SÄPOs rekonstruktion flyttas berättelsens jämvikt till ojämnavikt genom att belysa den misstänktes handlingar. Detta genomförs genom en sammanställning av de olika information SÄPO lägger fram. Det handlar främst om den misstänktes mötesanteckningar i mobilkalendern och anteckningsblock, de möten med den utpekade underrättelseofficeren som SÄPO har observerat och i relation till dessa aktiviteter utförda av den misstänkte. Dessa aktiviteter handlar främst om aktiviteter på den tilltalades datorer och kameror och hans kontantinsättningar på olika platser. Att när den misstänkte greps i sammanband med möte med den utpekade ryska underrättelseofficeren, hade dessa bytt lappar samt den tilltalade hade tagit emot en påse som visade sig innehålla 27 800 kronor (Aktbilaga Dom:5). En av lapparna som den misstänkte hade visade sig vara en lapp som innehöll en instruktion för hur man tappar en dator på information utan att lämna spår (Aktbilaga 34:25). Detta kan sägas komplicera dennes handlingar.

I de husransakningar som genomfördes beslagtogs flera ting, som man genom IT-forensisk undersökt med utgångspunkten om att den misstänkte "skulle ha överlämnat information till en rysk underrättelseofficer som misstänkt haft återkommande möten med. Denna information kunde misstänkas komma från misstänkts nuvarande och/eller tidigare arbetsgivare och skulle alltså i så fall ha överlämnats otillbörligen" (Akt bilaga 34:1). Utredningen visar på att de beslagtagna digitala enheterna innefattar dokument och källkod från både Scania och Volvo. Insamlandet hade pågått en längre tid och var pågående vid gripandet av den misstänkte. SÄPO konstaterar att,

"Kopiering av dokument tillhörande Scania har skett genom att de öppnats på misstänkts arbetsdator från Scania med beslagsnummer B034-19-1 och därefter fotograferats med kamera med beslagsnummer B030-19-2 med en bild per dokumentsida. Bilderna har konverterats till PDF-filer och slagits samman till en PDF-fil per kopierat dokument. Dessa PDF-filer har därefter placerats på USB-minne" (Aktbilaga 34:11).

SÄPO konstaterar att det inte finns någon annan förklaring till tillvägagångssättet än att det är för att Scania inte skulle kunna upptäcka att dokument kopierades. SÄPO konstaterar 12 fototillfällen som innefattar 2050 bilder föreställande 72 olika dokument. Scania har bedömt informationen, och de anser att ser ut att vara en framställning som ämnat att "systematiskt

organiserat informationen enligt delsystem och på detta sätt gjort en typ av lärobok indelad i kapitel för mottagaren" (Aktbilaga 34:11).

SÄPO lyfter särskilt exempel på ett aktivt sätt den misstänkte ska ha "letat fram känsligt material och visas stort intresse för funktioner som inte alls ingick i dennes arbetsuppgifter" (Aktbilaga 34:11). Utöver dokument har det vid ett tillfälle kopierats en stor mängd källkod från misstänktsarbetsdator till två privata datorer. Tillsammans med materialet på finns även en textfil som beskriver delar av innehållet i katalogen samt hur det ska användas (Aktbilaga 34:11). SÄPO har hittat flera instruktionsfiler i manualliknande former som enligt undersökningen verkar rikta sig till en mottagare av den källkod från Volvo som anträffats på misstänkts enheter. Man har även hittat uppföljningar till dessa som verkar vara instruktioner på uppföljningar där fel av rättats, "till synes utifrån att felen upptäckts av mottagaren av källkoden" (Aktbilaga 34:11). Volvo har gjort bedömningen att de skript som omnämns i instruktionsfilerna troligen är skrivna för att någon ska kunna köra deras kod utanför Volvo Cars interna system. Volvo gjorde bedömningen att den inte är skriven av eller till någon internt på Volvo Cars, samt att denna guide verkar vara skriven efter att den misstänkte avslutat sitt uppdrag hos dem (Aktbilaga 34:11).

Vad som ytterligare komplicerar handlingarna är frågan ifall den information som den misstänkte samlat in har gett skada på "...svensk försvarsförmåga och bedömd ökad rysk militär förmåga utifrån förutsättningen att den företagshemliga information som K påstås ha hanterat också kommit Ryssland till del" (Aktbilaga Dom:5).

4.1.4 Upplösning

Det som kan sägas vara upplösningen i narrativanalysen är att den misstänkte grips på bargärning. Det framgår i Domslutet att sju personer ifrån SÄPO har haft betydelse för utredningen då deras expertis ger förklaringar till den misstänktes förfarande (Aktbilaga Dom:3). I stämningen framgår det att "uppgifternas uppenbarande för främmande makt kan medföra men för Sveriges säkerhet (Aktbilaga Dom: Bilaga 2).

4.1.5 Coda

I SÄPOs rekonstruktion återvänder berättelsen till nuet. I utredningen nämns sju personer som arbetar för SÄPO. De har haft vittnesfunktion. Tre är före detta spanare vid SÄPOs

kontraspionage vilka har iakttagit mötena mellan den misstänkte och den utpekade ryska underrättelseofficeren. En har genomfört en analys av den misstänktes ekonomiska förhållanden. Chfsanalytikern för SÄPOs kontraspionage har bidragit med en sammanställning kring medbedömning. En person har genomfört IT-forensisk och en har lämnat allmänt hållna uppgifter om ryska underrättelsetjänstens tillvägagångssätt (Aktbilaga Dom:4). Man anser att den misstänktes upprepade mottagande av kontanter av den utpekade underrättelseofficeren ”i kombination med vad som framkommit om överföring av information till icke påträffade USB-minnen talar entydigt för att kontanterna utgjort ersättning för *överlämnad* information” (Aktbilaga Dom:13). Slutligen döms den misstänkte för spioneri för Ryssland (2021-09-15:17), och motivet anses vara hans behov av pengar (Aktbilaga Dom:13).

4.2 Diskurs

Den andra övergripande delen av narrativet är Diskusen, som kan förstås som en värderande sats gällande hur (Tabell 1:15). Dessa värderingar kan vara jämförande, öppna eller dolda. Dessa värderingar i sin tur skapar mening till händelserna, det vill säga vad. De kedjar samman beståndsdelarna i narrativet och gör SÄPOs rekonstruktion av den misstänkte som skyldig begripligt.

4.2.1 Värderingar

SÄPOs chefsanalytiker bidrar till Förundersökningsprotokollet som finns att tillgå. Vilket är en sammanfattning om Säkerhetshot från Ryssland. I denna framgår det att Ryssland strävar efter att bli en säkerhetspolitisk hegemon i Europa. Ryssland försöker eller strävar efter, att nå mål i Sverige som kan gynna deras utrikes och säkerhetspolitiska inflytande samt öka deras industriella förmåga. För att uppnå dessa mål identifieras olika strategiska delmål, så som högteknologisk självförsörjning och modernisering av de väpnade styrkorna. De verktyg som används för att nå dessa mål används bland annat av rysk underrättelsetjänst så som den civila utrikesunderrättelsetjänsten. Man använder även diplomati och ryska företag som i sin tur direkt eller indirekt kontrolleras av den ryska staten (Aktbilaga 36:1,2). Detta förstärker bilden av att den utpekade underrättelseofficeren har ett intresse av personer med den misstänktes bakgrund. Bakgrunden består utav hans kompetens och hans ingångar till de miljöer han har, det vill säga Volvo och Scania. Ytterligare bakgrund som den misstänkte har som är

intresseväckande är att hans fru är både svensk och rysk medborgare (Aktbilaga 31:12), som han har träffat via en online-dating tjänst (Aktbilaga 31:8).

Mänskliga källor

För att Ryssland ska uppnå sina målsättningar används mänskliga källor för underrättelseinhämtning, bland annat i och mot Sverige med hjälp utav en underrättelseofficer. SÄPO menar att det kan vara svårt att identifiera en sådan person då denna är tränad i att manipulera sin omgivning (Aktbilaga 36). SÄPO menar att en underrättelseofficer inte själv alla gånger måste genomföra en rekrytering. Ibland används en Proxy, så kallat mellanhand. Syftet med detta grundar sig i en konspirativ aspekt och en effektivitetsaspekt (Aktbilaga 34:4). Det unika med humint ska vara förmåga att komma åt unik information. Det framkommer i den IT-forensiska undersökningen som SÄPO har genomfört att den misstänkte år 2019 skickat information som innehöll namn och e-post adresser till 38 anställda på Scania och senare vid samma tillfälle ytterligare en lista med namn och e-post adresser till 23 anställda på Scania som skickas vidare. En doldvärdering här är att den misstänkte har delgivit möjliga kontakter för den ryska underrättelsetjänsten (Aktbilaga 36:16,21,105-106).

Rekrytering

SÄPO menar att det inte måste en underrättelseofficer som genomför en rekrytering. Det kan ske med hjälp utav en mellan hand för den aktuella underrättelsetjänsten och eller underrättelseofficeren. SÄPO menar att själva användandet av en mellan hand är en handling som är kopplad till effektivitet och konspiratorisk. Att en mellanhand bland annat kan undersöka sannolikheten för en möjlig rekrytering. Vilket kan förklara SÄPOs intresse över när och hur den misstänkte träffade den utpekade ryska underrättelseofficeren för första gången. För underrättelseofficeren är målet att rekrytera mänskliga källor som kan leverera eftertraktad information, dessa kallas för agenter (Aktbilaga 36:4). Dessa agenter rör sig och har tillgång till miljöer och information som inte är tillgängligt för underrättelseofficeren och deras uppdrag blir att samla in information och delge dessa. Med andra ord att spionera mot personer eller mot Sverige.

Själva rekryteringen kan delas upp i sex steg, enligt SÄPO. Det börjar med analysen, det vill säga vilken information som eftertraktas av den utländska underrättelsetjänsten. Det kan vara en informationsbit som leder till ett visst mål på kort eller lång sikt (Aktbilaga 36:6). Nästa steg

kallas för Målsökningen. SÄPO beskriver i sitt PM att en underrättelseofficer stationerad i Sverige eller i ett annat land får i uppdrag att hitta personer som kan överlämna den önskade informationen, här kan flera personer radas upp som möjliga alternativ. Det tredje steget kallas för Studien. Det innebär att en person kartläggs. I denna studiefas samlas uppgifter om den aktuella personens personliga egenskaper, sårbarheter, styrkor, ekonomi och familjesituation. Drivkrafter bedöms vara en viktig aspekt av denna studiefas, det gäller att förstå vad som får en person att engagera sig. Är det pengar, smicker, alkohol eller socialt sammanhang. Steg fyra är kallas Närmandet. Det innebär att underrättelseofficer söker kontakt med den lämpliga personen. Närmandet sker enligt SÄPO ofta på ett spontant eller slumpmässigt sätt, men i själva verket är det väl planerat (Aktbilaga 36:4). Steg fem, vänskapen innebär att om de första mötena faller väl ut inleder underrättelseofficer en relation. Det innebär en charmoffensiv, oskyldiga uppdrag ges, den tilltänkta vänjs vid att få gåvor. SÄPO menar att den här fasen innebär att vaksamhet och omdöme bryts ned hos den tilltänka agenten, och att den här charmoffensiven i vissa fall kan ta flera år. Det sista steget är Värvningen. Det är det svåraste steget, då den tilltänkta agenten ställs inför frågan om personen ska lämna ut hemlig eller annan känslig information till underrättelseofficeren.

I SÄPOs rekonstruktion av hur den misstänkte rekryterades till den ryska underrättelsetjänsten inte riktigt klarlagt. SÄPO menar att den tekniska bevisningen, vilka är smskonversationer, klargör den misstänktes första möte med den ryska underrättelseofficeren. Detta är något den tilltalade förnekar trots sms-konversationen rörande mötet. SÄPO konstaterar att detta kan vara det första mötet mellan dessa. Den misstänkte har i förhör förnekat att han visste att den utpekade underrättelseofficer var anställd på den ryska ambassaden, något som den tekniska bevisningen säger det motsatta om. I förundersökningsprotokollet och förhör med den misstänkte återkommer en smskonversation i vad som verkar vara tre personer och där två av dessa sms nämner den utpekade ryska underrättelseofficeren som anställd vid den ryska ambassaden.

1, "Hi! What about tomorrow to

have a beer in a pub? It will be my Russian friend also. We plan about 6" (Aktbilaga 32:252).

2, "Sorry for interrupted call, my phone has been discharged.

So tomorrow at Irish pup 6.10. By the way my friend is

a council from rus embassy in Stockholm" (Aktbilaga 32:252).

Trots dessa sms förnekar den misstänkte att det var detta tillfälle han för första gången möte den utpekade ryska underrättelseofficeren. Den misstänkte kan inte minnas när han träffade den utpekade underrättelseofficeren för första gången, vad han minns är dock att den utpekade underrättelseofficeren var lite "hysh" och ville att de skulle låtsas om som om de inte kände varandra vid detta möte och inte heller nämna att de träffades. Den misstänkte erkänner att det var ett konspiratoriskt beteende (Aktbilaga 32:253). Den här smskonversation angående ett möte 2016, är ett möte som SÄPO återkommer till. Den misstänkte förnekar att detta är första gången han träffar den utpekade underrättelseofficeren, det vill säga den så kallade "russian friend" enligt sms:et ovan och kan inte minnas första gången han träffade honom. Vid detta möte deltog bara tre deltagare och inte fyra trots att det i smskonversationer inför detta möte involverade fyra personer. Den fjärde personen återkommer år 2018. Då i ett sms till ett franskt nummer som ligger under kontaktnamnet som skickade sms:et ovan, person V. I senare förhör förnekar dock den misstänkte det konspiratoriska beteendet att låsas om att han inte kände U vid mötet och i ett förhör ställer åklagaren och en av förhørsledarna dessa frågor nedan.

"...Åklagaren: Du säger ju dessutom i förhör att vid det här tillfället så ska du ha träffat U tidigare, du har själv sagt det i förhör. Vad har du för kommentar till det?

K: Ja, jag har ingen kommentar på det nu.

Fhl 1: I tidigare förhör har du också sagt att ni hade kommit överens om att ni skulle låtsas om att ni inte kände varandra om ni träffade någon tredje part.

K: Jag har ingen kommentar på det nu.." (Aktbilaga 32: 309).

Enligt den tredje part, V, som medverkade vid mötet menar han att hans känsla var att den misstänkte och den utpekade underrättelseofficeren träffades för första gången vid detta tillfälle. SÄPO noterar i förhör att V säger att han var övertygad vid detta tillfälle att det var första gången som den misstänkte och den utpekade underrättelseofficeren träffades (Aktbilaga 31:74). SÄPO hittar ingen annan information som tyder på att den misstänkte träffat den ryska underrättelseofficer vid någon annan tidpunkt då det "...är den enda information som anträffats som skulle kunna vara en första kontakt med ryskunderrättelseofficer" (Aktbilaga 34:123).

Personen, V, som SÄPO menar sammanförde den misstänkte med den utpekade underrättelseofficer är en rysk man bosatt i Sverige med svenskt uppehållstillstånd, han förnekar i förhör att han har haft något med ryska myndigheter att göra. Samma person var bekant med kulturrådet vid ryska ambassaden, en vid namn A och sedan den efterkommande som blev utvisad, J. Han menar att det är på grund utav J han sitter i den situation han just nu befinner sig i (Aktbilaga 32:68). V har dock inte fått några pengar av J. V har inte blivit kontaktad av ryska FSB eller annan underrättelsetjänst vid inresa till Ryssland. Fram till 2018 reste V till Ryssland en till två gånger per år. Senaste gången han reste till Ryssland var sommaren 2018. Dessa resor var tjänsteresor och även i kombination för att besöka släkten. Han har inga kontakter med myndigheter i Ryssland (Aktbilaga 31:77). De utförliga frågorna till denna person speglar dolda värderingar, att man försöker utreda huruvida person V agerat som en Proxy eller haft någon annan form utav funktion i sammanhanget.

Den misstänktes relation till den utpekade ryska underrättelseofficeren beskrivs av spanarna som "hjärtlig" att de verkar ha trevligt tillsammans. Lika så framställer den misstänkte sin relation med den utpekade underrättelseofficeren i ett av de sammanställda förhören fram går det att, "U var intressant, intelligent och ett trevligt sällskap och K suktade efter sällskap" (Aktbilaga 32:253). Eller, "J är en trevlig person att prata med, intressant" (Aktbilaga 32:10). Han har fått gåvor, whiskey och pengar vid flera tillfällen och den utpekade underrättelseofficeren kunde enligt den tilltalade säga vid överräckning av pengar "Here is a littel gift for you" (Aktbilaga 32: 280). Den misstänktes redogörelse för hans relation med den utpekade ryska underrättelseofficeren förstärker det som kontraspionaget kallar för ett steg i ledet för agentrekrytering, det vill säga en "charmoffensiv" där en tilltänkt agent vänjs vid gåvor (Aktbilaga 36:5). SÄPO beskriver även en "hjärtlig stämning mellan de två" något som konstaterats vara en ingrediens för en relation mellan underrättelseofficer och agent (Aktbilaga Dom:7).

Hur man driver en källa

SÄPO skriver i sitt PM att grunden för allt spionage är att det ska hållas dolt för mållandetssäkerhetstjänst. Därför använder främmande makts underrättelsetjänst olika konspiratoriska metoder och tekniker för att undgå att bli upptäckta (Aktbilaga 36:6-7). En doldvärdering är att SÄPO har haft spaning på den misstänktes "till synes planlösa promenader före och efter möten med den utpekade underrättelseofficeren (Aktbilaga 32:39). SÄPO

belyser att möten mellan underrättelseofficer och agent inte bestäms över telefon, utan att man har förutbestämda mötes- och plastider. För dessa möten genomförs antiövervakning vilket innebär att man innan ett bestämt möte försöker avslöja eventuella spanare. Detta indikeras som både dolda och öppna värderingar i SÄPOs rekonstruktion av fallet, dels genom mötesanteckningar, kontraslingor och en e-post adress som nämns i förundersökningen.

I både förhör med den misstänkte konfronteras denne med Information som SÄPO har inhämtat vid husrannsakan och den information som deras spaning har gett dom. Stor vikt läggs vid att fråga hur den misstänkte och underrättelseofficer har bestämt möten och varför den misstänkte slutar att skriva in möten i sin telefonkalender. Vid dessa möten när spaning varit aktiv, indikerar SÄPO både dolda och öppna värderingar kring deras rörelsemönster, dom kallar det för en kontraslinga. I de förhör som finns tillgängliga för allmänheten kan det tolkas som att SÄPO har haft spaning på den utpekade ryska underrättelseofficeren. Vilket gjorde att de fick nys på den misstänkte. I förhör kan man läsa att dom visar den misstänkte, - Bilaga 4: PM Spanings-PM 27 juli 2017. I förhöret säger den misstänkte,

”K: Vad är ”okm” för något?

Advokaten: Okänd man.

K: Är det jag eller, okm?

Fhl 1: Stämmer” (Aktbilaga 32:263).

Det ger en indikation på vad som kallas för omvändmålsökning. Att den utpekade ryska underrättelseofficeren har haft spaning på sig och därför har SÄPO upptäckt ett konspiratoriskt beteende mellan denne och den nu tilltalade. I Förhör med den misstänkte återspeglas dolda värderingar, ”Fhl 1: Jag säger åter igen här att du var väldigt uppmärksam på din omgivning innan du träffade U på Hötorget. Tänkte du någonting på det att du skulle se dig om och se om det var någon om följde efter dig?”

”Fhl 1: Okej klockan 13:59 vi tittar på den anteckningen som finns där ska se, då finns det noterat där i PM här att du verkade vara väldigt uppmärksam.

Fhl 1: Du såg dig omkring” (Aktbilaga 32:371).

”Fhl 1: 17:39 då gick du upp mot Hötorget och längs väggen mot ”Hötorghallen och SF-bio upp mot Sergelgatan. Och 17:40 går du då tvärt, vänder tvärt och gick vänster mot

Konserthuset och Kungsgatan. Hur kommer det sig att du gick på det sättet? Att du liksom vänder tvärt och ändrar riktning?" (Aktbilaga 32:372).

Ytterligare exempel på värderingar gällande konspiratoriskt beteende är detta. I förhöret kommer följdfrågor som innehåller först en doldvärdering, sedan en öppen och till sist en jämförande värdering.

1. Nedan är en dold värdering.

"Fhl 1: Du träffade U enligt PM klockan 17:52, gick ni tillsammans mot Götaplatsen, 17:56 gick ni in på Joe Farellis, sedan gick ni ut 18.02, en minut senare 18:03 gick ni in på restaurangen John Scotts på andra sidan avenyn. Sedan kommer ni ut två minuter efter det 18:05, från restaurangen så gick ni in på O'learys, fyra minuter efter det 18:09.

Varför bytte ni restauranger?" (Aktbilaga 32: 264)

2, Nedan är en öppen värdering.

"Fhl 1: Och varför gick du inte direkt till Hötorget efter Office Depot när du hade gått ut därifrån?

K: Men det gjorde jag väl?

Fhl 1: Nej du gick en slinga.

K: En kontraslinga nej det gjorde jag inte absolut inte. Jag minns inte det" (Aktbilaga 32:351).

3, Nedan är en jämförande värdering.

"Åklagare: Skälet att vi ställer den frågan och skälet att den frågan är viktig det är att vi ser hur agenter agerar över hela Europa.

K: Agenter?

Åklagare: Agenter ja precis och det är det du är misstänkt för att vara agent och därför är det viktigt för oss att ta reda på varför du har bettet dig ungefär som en agent gör ute i Europa" (Aktbilaga 32:351).

Det framkommer flera exempel på den misstänktes kroppsliga beteende som SÄPO har observerat. När det gäller kalenderhändelserna i den misstänktes mobiltelefon ser SÄPO ett samband med de möten som de har haft spaning på i relation till anteckningsblock där man hittat nedskrivna mötes och reservtider.

Fhl 2: Det här är ju från din telefon där och vårt intryck är att du har lagt in en hel del av mötena på telefonen.

Fhl 2: Men nu kommer en notering som är senare i tid men som vi har hittat på en papperslapp men vi hittar ingenting i telefonen om det.

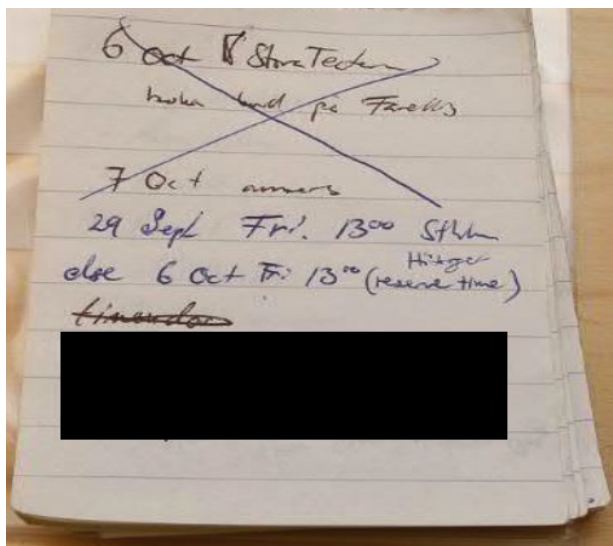
K: Vad sa du, papperslapp?

Fhl 2: Vi har hittat en papperslapp där det står om kommande mötestider, men vi hittar ingenting i telefonen” (Aktbilaga 23:315).

I SÄPOs rekonstruktion av den misstänkte återkommer man till aspekter gällande kalenderhändelser i den misstänktes mobil, och anteckningar i anteckningsblock som anses vara mötes och reserv tider (Figur 2:27). De frågar den misstänkte spionen med till synes en dold värdering.

..” I mobiltelefon under ”Kalender” då under ”Tidpunkt” så är det ju ett antal möten som du har haft med U nedtecknat där som en kom ihåg. Det sista vi har i möte det är ju en det mötet som var i Varberg 2018-02-23. Fick du någon information från U att du inte skulle skriva in någonting i din mobil? Om era möten?

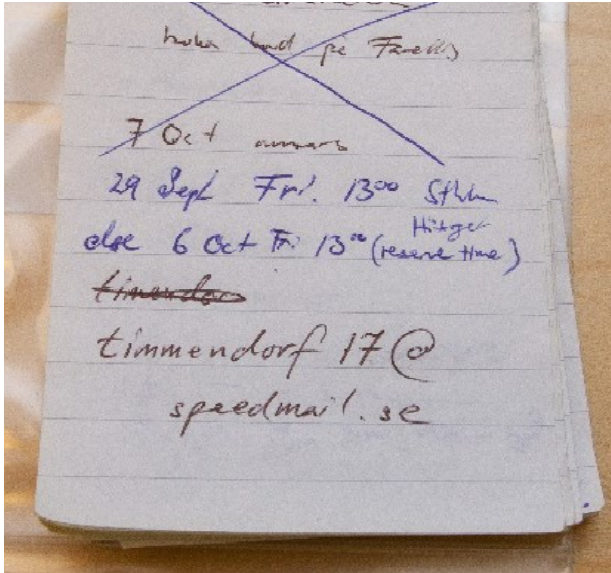
K: Nej absolut inte” (Aktbilaga 32:368).

Figur 2 Anteckningar (Bilaga 35:77)

SÄPO konstaterar att kontakt mellan agent och underrättelseofficer kan ske via oregistrerade mobiler, krypterade appar, och andra anonymiseringstjänster för datatrafik. SÄPO menar att mobiltelefoni via så kallade operativa mobiltelefoner används i relationen för att minimera upptäckt. Vid SÄPOs husrannsakan på den misstänktes arbetsplatser, hem och förråd hittas

ett flertal mobiltelefoner, kontantkort, även en e-post adress till en alternativ e-post tjänst (Figur 3:28). En e-post som den misstänkte säger han fått av den nu utpekade underrättelseofficern (Aktbilaga 30:231). Detta kan illustrera en dold värdering om att kommunikation kan ha skett via alternativa e-post tjänster.

Figur 3 Alternativ e-post (Aktbilaga 30:231).

Ytterligare aspekter gällande konspiratoriskt beteende gör sig gällande i förhör med den misstänkte. SÄPO ställer frågan till den misstänkte "...brukar du ta med telefonen och låsa in den på Centralstationen? (Aktbilaga 32:365). Att låsa in sin mobiltelefon inför ett möte med en utpekad rysk underrättelseofficer, kan ses som en dold värdering – som ett sätt att minska spårning och övervakning. Vilket förklarar en följdfråga på detta, "Fhl 1: Sa U någonting till dig att du inte skulle ta med dig mobilen när du träffade honom? (Aktbilaga 32:368). Detta är även något SÄPO nämner som ett konspiratoriskt beteende och att detta är en inneboende del av spionage. Konspiratoriskt beteende visar att det finns ett uppsåt (Aktbilaga 36:6).

Drivkrafter

Enligt Chefsanalytikern hos SÄPO, är en återkommande anledning bakom beslutet att bli agent grundat i ekonomiska skäl "pengar är en central ingrediens" (Aktbilaga 36:7). Den andra drivkraften som belyses är vad som kallas för "ego". Det vill säga att agentens bild av sig själv är över dimensionerad. Eller att personen bär på en känsla av att vara utstött från sin normala miljö. Chefsanalytikern lyfter även att bevekelsegrunderna kan skifta över tid – det beror på hur relation en mellan agent och underrättelseofficer och dess omgivning utvecklas. Han menar att en ideologisk övertygelse som låg till grund för samarbetet kan med tid förändras

till ”..att enbart handla om pengar och materiella ting” (Aktbilaga 36:8). Enligt SÄPOs ekonomiska analys över den misstänkte, har denne haft en svår ekonomisk situation (Aktbilaga 45:13). Förhör med övriga vittnen förstärker en bild av den misstänkte som en person som helst av allt velat forska och inte arbetat med små jobb som konsult. Den misstänkte framställs genom dolda värderingar som att ha ett stort ego, en överdriven tro på sin kapacitet och att befinna sig i en situation där han hade ett stort behov av pengar för att få sin ekonomi att gå runt.

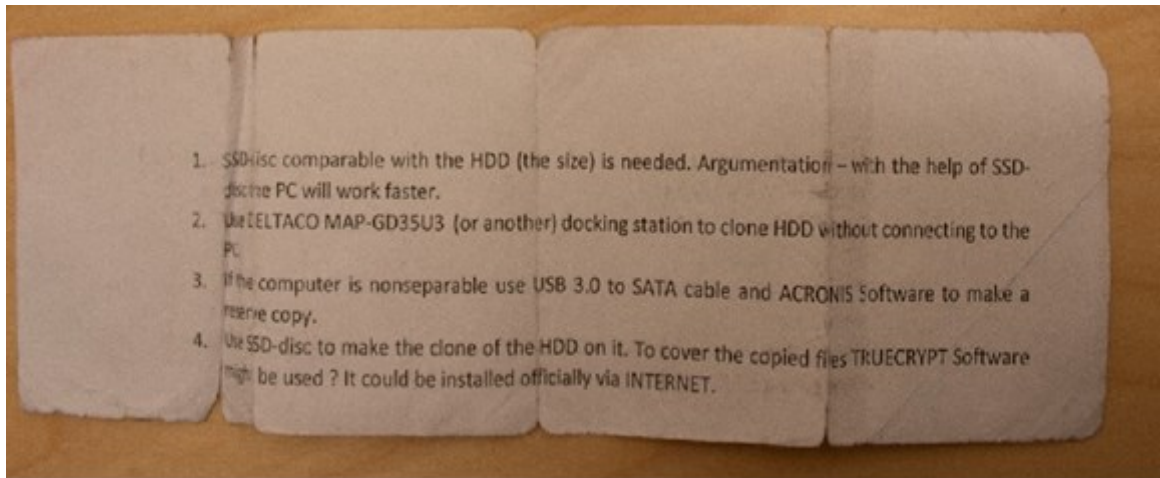
Vad som vidare stärker bilden av den misstänkt som skyldig och hans drivkrafter kan sägas uppdragas i och med SÄPO kartläggning av den misstänktes ekonomi. De stora summorna av kontantinsättningar som han har gjort. Dessa kontanta insättningar har sammanfallit efter möten med den utpekade ryska underrättelseofficer. I förhören med den misstänkte ifrågasätts dessa kontantinsättningar.

”Fhl 1: Det är alltså kontant inbetalning. Och det är totalt 25 500 kronor som du har satt in kontant efter mötet som vi påstår att du hade med U 2018-07-10. Och det är insättningar från 2018-07-11 till 2018-07-30. Det är rätt så mycket pengar i kontanter. Och då undrar jag, hur fick du dom pengarna?” (Aktbilaga 32:333).

År 2019 greps den misstänkte mannen i samband med ett restaurangbesök i centrala Stockholm med den utpekade ryska underrättelseofficeren. Inför detta möte hade mannen utfört vad SÄPO kallar kontraslingor och han hade låst in sin mobiltelefon på Stockholms centralstation. På restaurangen hade de både männen växlat lappar med varandra, varav en lapp som den misstänkte fick innehöll en instruktion för hur man klonar en dator utan att lämna spår efter sig (Aktbilaga 34:25) och den misstänkte hade fått ett kuvert innehållande flera tusen kronor av den utpekade ryska underrättelseofficeren (Figur 4:30).

I SÄPOs rekonstruktion tar den IT-forensiska eftersökningarna stor plats. Exempel på vad som kan vara en öppen värdering är den misstänktes sökhistorik på Google. SÄPO lyfter den misstänktes internethistorik och delges i förundersökningsprotokollet. Denna bild kommer att

användas som motiv för att i domen verkställa att den då skyldiga ska lämna in sitt pass (Figur 5:30).

Figur 4 Instruktion (Aktbilaga 35:11).

Internethistorik

Följande sökningar gjorda på Google ansågs kunna vara av intresse för utredningen:

Tidpunkt	Sökning
2017-06-07 19:09	ryska generalkonsulatet
2017-06-07 19:14	become russian citizen
2018-01-24 12:03	stockholm central låsa in bagage
2018-01-30 07:49	kontantinsättning eriksberg

Figur 5 Internethistorik (Aktbilaga 34:95).

Pengar är i SÄPOs rekonstruktion av den misstänkte som misstänkt ett centralt tema de återkommer till. Dels för att framställa att den misstänkte har fått betalt för sina tjänster och att den misstänkte var i behov av pengar. Sammanfattningsvis antyder värderingarna att den misstänkte drivs av en ekonomisk drivkraft och att han får betalt för det han presterar. Konversationen nedan illustrerar detta och en del förhörsmetodik.

”Fhl 1: Fick du kontanter varje gång du träffade U?

K: Nej.

Fhl 1: Inte varje gång? Var det ofta du fick kontanter av honom?

K: Ställde ni inte den frågan tidigare, igår.

Fhl 1: Ja men vi ställer om dom och hoppas att ditt minne kommer tillbaka” (Aktbilaga 32:343).

5. Slutsatser

Sammantaget är det dom öppna, dolda och de jämförande värderingarna som kedjar samman händelserna i SÄPOs rekonstruktion. Narrativets diskurs belyser hur i relation till historiens vad. Det skapar en trovärdig berättelse där den misstänkte är skyldig. Ett konspiratoriskt beteende noterat av kontraspionaget som senare bekräftas med bevis som tillhandahålls genom husrannsakan, beslagtagna objekt, och IT-forensiska undersökningar. Narrativanalysen av SÄPOs rekonstruktion av den misstänkte spionen lyfter ett flertal handlingar som är kopplade till värderingar och som kan förstås med hjälp utav de centrala begreppen, kontraspionage och humint.

SÄPOs kontraspionage har noterat den misstänkte spionen tillsammans med den utpekade ryska underrättelseofficeren. Vidare spaning uppdagar för SÄPO ett konspiratoriskt beteende, som utförandet av kontraslingor. IT-forensiska undersökningar av SÄPO konstaterar ett konspiratoriskt förfarande av den misstänkte. Att han har fotograferat av information på skärmar och att dessa fotografier sedan har sammanfogats i PDF liknande former och förts över på USB-stickor som inte återfunnits. I förhör konfronteras den misstänkte, med de olika handlingar han har gjort och blir utfrågad med vad som går att utläsa som jämförande, öppna och dolda värderingar kring hans handlande. SÄPO konstaterar att den misstänkte har gått främmande makt till mötes mot betalning. Detta genom de kontantinsättningar som den misstänkte har gjort efter möten med den utpekade underrättelseofficeren. Det bakomliggande motivet av den misstänkte anses vara att den misstänktes kärva ekonomi. Detta motiv bär på en dold värdering då SÄPO anser att en vanlig bevekelsegrund för en agent är ett ekonomiskt behov. Den av kontraspionaget observerade, hjärtliga stämningen, mellan den misstänkta spionen och den utpekade underrättelseofficeren – kan förstås med hjälp utav begreppet humnit. Hur man hanterar en agent med smicker där målet är att “to handle the agent in order to exploit his/her access to secrets; or to direct the agent to take an action” (Wippl 2019:781).

6. Bibliografi

Agrell, W (1998) *Konsten att gissa rätt. Underrättelsevetenskapens grunder*. Studentlitteratur.

Agrell, W (2015) *Underrättelseanalysens metoder och problem*. Gleerups.

Boréus, K Bergström, G (2018) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur.

Burkett, R (2013) *Rethinking an Old Approach An Alternative Framework for Agent Recruitment: From MICE to RASCLS*. Studies in Intelligence Vol. 57, No. 1 (Extracts, March 2013).

CIA (2014) *The Psychology of Treason*, Studies in Intelligence, årtal ej angivet, avhemligad 5 september 2014. Undervisningsmaterial.

Dagens industri (2021) <https://www.di.se/nyheter/aklagaren-nojd-med-domen-har-emot-oss-eliten-av-eliten-nar-det-kommer-till-spionage/> (2021-12-08).

Expressen (2021) <https://www.expressen.se/dinapengar/ryske-spionchefen-kan-ha-gomt-en-usb-sticka/> (2021-12-10).

Grahn, J-O (2021) *Underrättelsetjänstens vägval*. Medströms Bokförlag.

Göteborgs Tingsrätt (2021) 1865-720 Aktbilaga 30

Göteborgs Tingsrätt (2021) 1865-720 Aktbilaga 31

Göteborgs Tingsrätt (2021) 1865-720 Aktbilaga 32

Göteborgs Tingsrätt (2021) 1865-720 Aktbilaga 34

Göteborgs Tingsrätt (2021) 1865-720 Aktbilaga 35

Göteborgs Tingsrätt (2021) 1865-720 Aktbilaga 36

Göteborgs Tingsrätt (2021) 1865-720 Aktbilaga 45

Göteborgs Tingsrätt (2021) 1865-720 Aktbilaga Dom 2021-09-15

Jönsson, C (2020) *Diplomati och underrättelsetjänst*. Statsvetenskaplig tidskrift. Vol 122. Nr 3. Tema: Underrättelseanalys.

Lamont, C (2015) *Research methods in international relations*. SAGE.

Lidbom, C (1989) *SÄPO. SÄPOs arbetsmetoder*. Statens offentliga utredningar 1989:18 Civildepartementet. Graphic System AB.
https://data.kb.se/datasets/2015/02/sou/1989/1989_18%28librisid_16575998%29.pdf (2021-12-08).

Loftus F, E (1996) *Eyewitness testimony*. Harvard University Press

Nylander, B och Agrell, W (2016) *Det som inte berättats: 25 år vid SÄPOs kontraspionage*. Hjalmarson och Högbergs bokförlag.

Prunckun, H (2019) *Counterintelligence. Theory and practice*. Rowman & Littlefield.

Säkerhetspolisen (2021) <https://www.sakerhetspolisen.se/kontraspionage.html> (2021-10-27).

Säkerhetspolisen (2022) <https://www.sakerhetspolisen.se/kontraspionage/sa-varvas-en-agent.html> (2021-12-06).

Säkerhetspolisen (2021) <https://tips.sakerhetspolisen.se/epost.html> (2021-12-06).

Teorell, J. Svensson, T (2007) *Att fråga och att svara*. Samhällsvetenskaplig metod. Liber.

Wippl, J. W. (2019). *The Art of Agent Handling*. International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, 32(4), 781-789.